

MANUÁL PRO PSANÍ SEMINÁRNÍCH A KVALIFIKAČNÍCH PRACÍ

na Katedře geografie Přírodovědecké fakulty
Univerzity Palackého v Olomouci

2024
Verze 1.0

Obsah

Úvod	3
1. Tvorba práce	4
2. Struktura práce – formální náležitosti.....	4
2.1 Titulní strana	4
2.2 Bibliografický záznam, abstrakt, klíčová slova	6
2.3 Čestné prohlášení, poděkování, zadání práce	6
2.4 Seznam zkratk a jejich používání v práci.....	6
2.5 Obsah	7
3. Struktura práce – vlastní text práce.....	7
3.1 Úvod.....	7
3.2 Cíle práce	7
3.3 Teoretická část	8
3.4 Metody	8
3.5 Výsledky	9
3.6 Diskuse.....	9
3.7 Závěr	9
3.8 Shrnutí (Summary).....	10
3.9 Seznam literatury	10
3.10 Vázané a volné přílohy	10
4. Formální stránka práce	11
4.1 Rozsah práce	11
4.2 Typografická úprava	11
4.3 Grafické prvky	12
4.4 Mapa	14
5. Citace a plagiátorství	16
5.1 Závěrečný seznam použitých zdrojů.....	17
5.2 Plagiátorství	18

Úvod

Každé studium si vyžaduje překonávat studijní výzvy, kterými můžeme rozumět zápočty, zkoušky, seminární práce, protokoly a mnoho dalších. Samotným vrcholem studia je odevzdání a obhájení zpravidla první ucelené odborné práce. Její zpracování je komplexní záležitostí, které se řídí mnoha doporučeními a pokyny počínaje vedoucím práce, přes zvyklosti jednotlivých vědních oborů až po závazné pokyny jednotlivých kateder, fakult a univerzit.

Tento manuál byl vytvořen pro potřeby Katedry geografie PřF Univerzity Palackého v Olomouci a nahrazuje texty mnoha autorů, kteří se problematice tvorby závěrečných prací věnují. Jedná se o jednoduché připomínky, které mají studentům pomoci pochopit význam a smysl při tvorbě těchto prací, upozornit na časté nedostatky i formální chyby a nabídnout rady pro zpracování textu, tabulek, obrázků a dat. Manuál nenahrazuje literaturu obsahující obecné principy, teoretické konstrukty a další témata, jejichž smyslem je nabádat k hlubšímu pátrání a orientaci v literárních zdrojích.

Text manuálu obsahuje úryvky, texty a grafický materiál z jiných prací, které slouží jako didaktická pomůcka, nikoli jako věrohodný zdroj vědeckých, nebo statistických informací.

To, zda se jedná o poznámky ke struktuře seminární nebo kvalifikační práce, bude rozlišováno symboly:

seminární práce

kvalifikační práce

Autoři manuálu děkují všem kolegům a studentům, kteří jakýmkoliv způsobem přispěli k jeho vzniku – radou, připomínkami, nápady a úpravou po obsahové, jazykové nebo grafické stránce.

1. Tvorba práce

Psaní seminárních a kvalifikačních prací je neodmyslitelnou součástí studia na vysoké škole. Přináší zkušenosti, které studenta formují a často dokáží ovlivnit jeho budoucí směřování. V této souvislosti je důležité, aby student uměl adekvátně zhodnotit své schopnosti, vybrat patřičné téma a požádat o vedení práce.

Vedoucí jednotlivých prací zpravidla vypisují několik témat, která nabízejí k výběru. Zároveň u většiny z nich existuje možnost dřívější domluvy o vypsání tématu, které společně navrhnete a předem konzultujete. Při výběru tématu se zaměřte na originalnost, přínosnost, dostupnost zdrojů literatury a dat a především, oslovujte ty pedagogy, kteří mají k danému tématu profesně nejbližší. Profesní zaměření pedagogů by vám měla být při výběru vedoucího kvalifikační práce už známa.

Zadání kvalifikační práce se skládá z jejího tématu, které se zpravidla shoduje s názvem, dále obsahuje zásady pro vypracování, jimiž se rozumí plánované kroky v rámci výzkumu. Nedílnou součástí je také seznam doporučené literatury – články, internetové stránky, nebo knižní publikace, o které byste se měli ve vaší práci opírat.

Seminární práce jsou zpravidla předem určeny v požadavcích na zakončení předmětu, které vyučující představují v úvodní hodině. Způsob výběru témat závisí na konkrétním vyučujícím, který rovněž stanovuje základní strukturu práce. Seminární práce se od kvalifikační práce odlišuje nejen délkou, ale často právě svou strukturou. Zpravidla se vynechává abstrakt a anglické summary, úvod a cíle práce jsou pak oproti kvalifikační práci významně kratší. Formální stránka všech typů písemných prací je však naprosto stejná a bude představena v následujících oddílech tohoto manuálu.

2. Struktura práce – formální náležitosti

Požadavky na rozvržení textu do logicky uspořádaných celků se liší mezi univerzitami a fakultami, ale také mezi katedrami nebo dokonce vyučujícími. Záleží však také na typu či zaměření práce. Pokud má odborný text podobu původního výzkumu, je nejvhodnější členit ho podle zásad IMRaD (Introduction, Methods, Results and Discussion). Struktura seminárních a kvalifikačních prací podle IMRaD je rovněž základem pro doporučení v následujícím textu. Pro práce přehledové, kompilační nebo aplikační může být vhodně upravena.

2.1 Titulní strana

První strana jakékoliv práce je zároveň stranou titulní. Její podoba je v případě kvalifikačních prací závazná, u pracích seminárních doporučená. Titulní strany kvalifikačních (vlevo) a seminárních (vpravo) prací by měly obsahovat tyto údaje:

– název univerzity, fakulty, katedry,	– název univerzity, fakulty, katedry,
– název práce,	– název práce,
– druh práce (bakalářská, diplomová),	– titul(y) a jméno autora,
– titul(y) a jméno autora,	– vyučovací předmět,
– titul(y) a jméno vedoucího práce,	– semestr a akademický rok.
– obec/město vytvoření práce a rok vydání	

V případě anglicky psaných prací by měla být titulní stránka v anglickém jazyce. Na titulní stranu je možné umístit i znak univerzity nebo logo katedry (ne však obojí současně), nejedná se však o povinnou ani doporučenou součást. Univerzitní znak je totiž chráněn ochrannou známkou a při jeho použití je také nutné dodržovat poměrně složitá pravidla jednotného vizuálního stylu univerzity. Detailní informace je možné najít na stránce www.vizual.upol.cz. Text titulní strany je zpravidla zarovnán na střed. Konkrétní podobu zobrazuje Obr. 1.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Bc. Jméno PŘÍJMENÍ

Plný název práce v příslušném jazyce

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. RNDr. Jméno Příjmení, Ph.D.

Olomouc 2024

Obr. 1: Závazná podoba titulní strany kvalifikační práce

(Zdroj: Katedra geografie PřF UP, 2017; vlastní zpracování)

2.2 Bibliografický záznam, abstrakt, klíčová slova

Na stránce následující po titulní straně je uváděn bibliografický záznam, který obsahuje tyto informace:

- titul, jméno a příjmení autora, osobní číslo,
- studijní program,
- název práce v českém jazyce,
- název práce v anglickém jazyce,
- titul, jméno a příjmení vedoucího práce,
- rozsah práce (strany),
- počet příloh (pokud má práce přílohy),
- abstrakt v českém jazyce,
- klíčová slova v českém jazyce,
- abstrakt v anglickém jazyce,
- klíčová slova v anglickém jazyce.

V případě anglicky psaných kvalifikačních prací je nutno uvést bibliografický záznam obsahující všechny výše zmíněné informace v českém jazyce. Bibliografický záznam se rovněž uvádí v systému STAG, ve kterém je pro jednotlivé položky omezený počet znaků.

Abstrakt shrnuje cíle, metody a hlavní výsledky. Jedná se o často jediné veřejně dostupné přiblížení obsahu práce ve vyhledávačích. Uvádí se v češtině a v angličtině, pokud je jazyk práce jiný (např. slovenský), pak také v jazyce práce. Jeho délka se obvykle pohybuje v rozmezí 100 až 250 slov a píše se jako jeden odstavce. Abstrakt by měl být výstižný a neměl by obsahovat odkazy na seznam literatury, nebo vágní a příliš obecná sdělení. Vzhledem k výše zmíněnému je zřejmé, že abstrakt může být autorem napsán teprve po dokončení celé práce.

Součástí bibliografického záznamu jsou také klíčová slova. Jedná se o vybrané termíny, které práci dostatečně charakterizují (téma, použité metody, územní zaměření apod.), a je možné ji v databázích podle nich vyhledat. Obvykle se uvádí tři až šest klíčových slov nebo slovních spojení. Jak je uvedeno výše, rovněž klíčová slova se překládají do angličtiny.

2.3 Čestné prohlášení, poděkování, zadání práce

Čestné prohlášení se uvádí na dolní okraj stránky, kde je opatřeno místem a datem a zároveň podpisem autora. Pokud je práce odevzdávána v elektronické podobě, uvádí se místo podpisu jméno a příjmení autora (pravdivost prohlášení v tomto případě autor stvrzuje tím, že práci nahraje do systému STAG). Prohlášení má obvykle tuto podobu:

Prohlašuji, že jsem kvalifikační práci vypracoval samostatně pod vedením RNDr. Jméno Příjmení, Ph.D., a že jsem veškerou použitou literaturu a zdroje dat řádně citoval.

V dolní části následující stránky je možné uvést poděkování. Jelikož se nejedná o povinnou součást práce, uvádět jej není třeba.

Další dvě strany obsahují zadání kvalifikační práce. Při zadávání kvalifikační práce je potřeba v systému STAG vypracovat, ve spolupráci s vedoucím práce, dokument „Podklad pro zadání bakalářské (diplomové) práce studenta“. Po jeho schválení vedoucím pracoviště a po případných úpravách je následně studentovi zasláno vlastní zadání práce. Do práce se vkládá toto zadání, nikdy ne „podklad pro zadání“.

2.4 Seznam zkratk a jejich používání v práci

V případě, že je v textu práce využíváno většího množství zkratk, je vhodné na začátek práce uvést v abecedním pořadí celkový přehled všech použitých zkratk (není přitom potřeba uvádět notoricky známé zkratky jako ČR, EU apod.). Seznam zkratk není nezbytnou součástí práce. Pokud práce přehled použitých zkratk neobsahuje, je nutné, aby byla každá zkratka při prvním použití v textu práce řádně

vysvětlena, dále v textu se pak používá jen samotná zkratka (bez opakovaného vysvětlování jejího významu). Častou chybou v pracích bývá vysvětlování zkratk, které se v textu vyskytují jen jednou – v takovém případě je ale nesmyslné zkratku vůbec zavádět, protože její uvedení a následné vysvětlení je delší, než kdyby vůbec nebyla použita.

2.5 Obsah

Obsah shrnuje názvy kapitol a podkapitol, včetně podnadpisů do nejnižší úrovně (doporučuje se ale, aby byla práce členěna do maximálně tří úrovní). Podrobnější členění není v rámci kvalifikačních prací nutné. Důležité je uvědomit si, že text práce se člení vždy na minimálně dvě (pod)kapitoly dané úrovně. Nikdy není důvod vymezovat v rámci kapitoly úsek textu jako jedinou izolovanou podkapitolu. Příklad členění kapitol je uveden níže. Zároveň se doporučuje, aby hlavní kapitoly začínaly vždy na nové straně.

V závěrečné fázi tvorby obsahu zkontrolujte, zda čísla stran odpovídají umístění názvů jednotlivých kapitol. Doporučuje se využívat automatické generování obsahu.

Příklad doporučeného členění kapitol maximálně do tří úrovní:

- 1 Jídelní lístek
 - 1.1 Polévky
 - 1.1.1 Krémové
 - 1.1.2 Instantní
 - 1.2 Hlavní jídla
 - 1.2.1 Domácí kuchyně
 - 1.2.2 Zahraniční kuchyně
 - 1.3 Dezerty

3. Struktura práce – vlastní text práce

3.1 Úvod

Je nezbytné, aby byl čtenář seznámen s problematikou výzkumu předkládané práce a aby autor zmínil aktuálnost tématu či potřebu jeho řešení. Na základě těchto informací by měl být čtenář schopný odhalit, co je předmětným obsahem práce. V případě diplomových prací možno krátce navázat na předcházející výzkum (pokud autor v tématu navazuje na bakalářskou práci) a představit jeho základní výsledky.

Může být užitečné, pokud autor práce v úvodu odhalí svou motivaci, proč se danou problematikou zabývá. Nedoporučuje se ale přílišná familiárnost a citové zabarvení následujícího charakteru:

Již jako malý kluk jsem si rád listoval v dědečkově atlasu, a proto se geografie stala nedílnou součástí mého života.

Délka úvodu by měla úměrně odpovídat rozsahu práce. V případě seminárních prací se jedná přibližně o polovinu strany, případně (dle zadání) se úvod nevyžaduje. V případě kvalifikační práce zpravidla postačí jedna strana.

3.2 Cíle práce

Cíle práce by měly být formulovány precizně. Hlavní cíl většinou koresponduje se zadáním či názvem seminární nebo kvalifikační práce. Dále však práce může obsahovat i parciální cíle, nebo se může jednat o ověření hypotézy, testování metodiky, či uplatnění určitých principů v pedagogické a didaktické praxi. Je žádoucí, aby autor jednoznačně formuloval výzkumné otázky či hypotézy, které budou v závěru zodpovězeny (v případě hypotéz potvrzeny či vyvráceny). Nezapomeňte, že výzkumné otázky či hypotézy by měly být formulovány na základě předchozího prostudování odborné literatury. Po přečtení této části musí být čtenáři zřejmé, čeho chce autor svým výzkumem dosáhnout.

V případě seminárních prací nebo teoreticky zaměřených kvalifikačních prací není stanovení výzkumných otázek či hypotéz nezbytné. Stejně tak nejsou hypotézy součástí ani kvalitativních

výzkumů, avšak výzkumné otázky i zde mají své nezastupitelné místo. Nedoporučuje se stanovovat velké množství výzkumných otázek/hypotéz a obzvláště takové, které nejsou meritem práce, ačkoli je možné určité souvislosti předpokládat.

Cíle práce mohou být v některých případech součástí úvodu. Jedná se především o případ, pokud by samostatná pasáž byla příliš krátká. V tomto ohledu se předpokládá, že úvod spojený se stanovením cílů práce bude mít větší rozsah. Doporučuje se ovšem zachovat úměrnost k rozsahu celé práce a vyhýbat se nadbytečným informacím, které by svým charakterem měly být součástí teoretického vstupu. Zároveň se také vyhněte tvrzením, která nejsou pro výzkum a odborný text relevantní.

3.3 Teoretická část

Rešerše literatury patří mezi nejdůležitější části seminární nebo kvalifikační práce, přičemž sleduje dva cíle. V první řadě má čtenáři poskytnout dostatečný přehled o řešeném tématu tak, aby i bez předcházejících znalostí pochopil autorovy snahy o relevantní ukotvení výzkumných otázek či podložení hypotéz. Druhým cílem je prokázat, že student je schopen psát odborný text, jelikož jeho zvládnutí patří mezi základní dovednosti studenta.

Teoretická část je kritickou diskusí k tématu, ve které autor sleduje vývoj myšlení týkající se tématu, předkládá individuální přínosy dřívějších prací a především k nim zaujímá kritické stanovisko. Rešerše se tak stává podnětným prostředím k vytváření nových myšlenek a námětů.

V této části práce je kladen důraz na správné využívání citačního aparátu. Příkladný text by měl zpravidla v každém odstavci obsahovat jeden, či více odkazů na citovanou literaturu. Je doporučeno, aby se autoři nezabývali všemi dostupnými zdroji, které se danému tématu věnují. Rozsah seminární i kvalifikační práce je limitovaný. K výběru vhodných zdrojů je možné přistupovat buď:

- chronologicky,
- tematicky.

V úvodních odstavcích či podkapitolách převládají zpravidla monografie a teoretické přehledové studie. Následně je teorie obohacena příklady konkrétních studií zpravidla v podobě odborných článků. Poslední část této kapitoly by měla vyústit do propojení všech témat uvedených v rešerši vlastního výzkumného problému.

3.4 Metody

Tato pasáž čtenáři představí metody, které byly přímo a konkrétně využity v seminární nebo kvalifikační práci. Je určitým představením postupu, který autor práce vytvořil nebo využil, aby zodpověděl otázky, vyřčené v předcházejících kapitolách. Úvodní část nebývá zpravidla příliš rozsáhlá.

Výzkumná otázka, kterou si autor položil už v úvodní části, je důležitá pro vhodnou volbu výzkumných metod. Nedoporučuje se nejprve zvolit výzkumnou metodu a pak hledat výzkumnou otázku. V takovém případě často dochází k volbě neadekvátních metod. Při volbě výzkumných metod je potřebné zvážit jejich silné a slabé stránky. Existují výzkumné oblasti, které si vyžadují rozsáhlé teoretické znalosti a správně strukturovanou vstupní otázku. V takovém případě vzniká výzkum, který má silné ukotvení v teoretické sféře, která již disponuje množstvím objektivních důkazů pro předkládaná tvrzení. Existují však i výzkumné oblasti, které nebyly doposud dostatečně prozkoumané, a proto je možné pracovat s mnohem jednodušším a široce pojatým zadáním. Postupy, které nenacházejí silnou oporu v teorii, však poskytují citelně slabší důkazy a často svádějí autory k příliš subjektivním hodnocením a konstatováním.

V metodologické části by měl autor důsledně popsat použité datové zdroje (případně konstrukci datových souborů) a metody jejich zpracování, územní kontext, přístrojové a softwarové vybavení. Zároveň je zde možnost uvést problémy, se kterými se autor při sběru, shromažďování a zpracování dat potýkal (např. harmonizace údajů z různých zdrojů). Vzhledem ke zmíněným skutečnostem a zpracovávanému tématu může být rozsah této kapitoly značně variabilní. Doporučuje se proto konzultace s vedoucím práce.

3.5 Výsledky

Většina seminárních i kvalifikačních prací je založena na zpracování různých datových souborů, ze kterého vzejdou určité výsledky. Těm se věnuje samostatná kapitola (v případě potřeby i více kapitol). V této kapitole student ukazuje, k jakým výsledkům dospěl, proto by měl být kapitole věnován adekvátní prostor (v případě seminární práce jde většinou o nadpoloviční podíl na celku, v případě kvalifikační práce jde většinou zhruba o třetinu celého textu – záleží však také na zaměření práce). Text by měl být psán stručně a věcně, prostor pro interpretaci výsledků by měl být ponechán do diskusní kapitoly. Tato část práce často obsahuje množství grafických prvků (obrázků a tabulek), na kterých jsou demonstrovány zásadní výsledky. Doporučuje se kapitolu strukturovat podle vytyčených cílů (resp. výzkumných otázek či hypotéz) a neuvádět v ní nic, co by úzce nesouviselo se stanovenými cíli. Rozsah kapitoly tak může být v závislosti na vytyčených cílech a zaměření práce značně variabilní.

3.6 Diskuse

Tato část práce by měla představovat určité vyvrcholení předkládané práce. Čtenář je z předcházejících částí důkladně seznámen s teoretickým a metodologickým rámcem. V této pasáži tak očekává interpretaci výsledků a jejich kontextuální propojení s teorií.

Tato kapitola by měla pozitivně, nebo negativně reagovat na stanovené cíle. Obdobně jako u kapitoly věnující se výsledkům, je i zde doporučeno strukturovat text podle pořadí vytyčených cílů (resp. výzkumných otázek či hypotéz). Stěžejní součástí diskusní kapitoly je srovnání vlastních zjištěných poznatků s poznatky studií, které byly prezentovány v teoretické části práce.

Další neméně důležitou částí diskusní kapitoly je osobní interpretace výsledků výzkumu. Analýzy dat obvykle přináší množství parciálních výsledků, které nemusely být očekávány. Diskuse proto poskytuje prostor, ve kterém je možné čtenáři nabídnout vysvětlení i neočekávaných výsledků. Autorovi je umožněno prezentovat svoje osobní názory, avšak měl by se vyhnout spekulacím, které nejsou v odborné práci žádoucí.

Diskuse rovněž obsahuje identifikaci limitů předkládané studie (souvisejících s použitými metodami, nástroji, daty, apod.), se kterými se autor během zpracování setkal. Výklad omezení otevírá další výzkumné problémy, které by mohly být řešeny v budoucích pracích. Je důležité, aby autor v této části kritizoval skutečně jenom to, co mu náleží. Je proto nutné rozlišovat mezi vadami daného postupu a jeho vlastnostmi. Např., nevhodně zvolená metodika, jejíž klíčové vlastnosti v závěru autor zkritizuje, zpochybňuje důvěryhodnost výzkumu. Obzvláště kvalifikační práce má být regulérním příspěvkem v oboru. Pokud se ukáže, že celá práce nemá v důsledku nevhodně zvolené metodiky žádné smysluplné výsledky, není nemožné očekávat její úspěšné obhájení před odbornou komisí.

Doporučuje se, aby byl rozsah diskuse adekvátní rozsahu celé práce. V případě bakalářské práce jsou to zpravidla 2 strany. Autor by se měl zaměřit na přínosy práce a ukotvit je v teoreticko-metodologickém kontextu. Každý kvalitní výzkum může být součástí budoucí rešerše jiných autorů.

3.7 Závěr

V této části se čtenáři předkládá logicky výstup, který syntetizuje nejdůležitější výsledky práce. V závěru by měly rezonovat splněné cíle práce, které jsou propojeny ústředními myšlenkami z diskuze. Nejedná se proto o kapitolu, která slouží k prezentaci poznatků nebo na připomenutí informací, které už byly sděleny. Tato část by rovněž neměla obsahovat žádné citace.

Častý neduh této kapitoly spočívá v přílišné familiárnosti v písemném projevu, nebo (pseudo)filosofických úvahách nad smyslem a přínosem celé práce. Závěr rovněž neobsahuje osobní dojmy z předkládaného výzkumu, zhodnocení práce a její časové náročnosti – nemá být komentovaným obsahem práce. Doporučuje se proto nevyužívat následovné formulace:

V předkládané práci jsem provedla socioekonomickou analýzu obcí Pardubického kraje. Některé výsledky byly velice překvapivé. V první části jsem hodnotila přirozený pohyb obyvatelstva. Vzhledem k tomu, že počet živě narozených je vyšší než počet zemřelých, možno říci, že Pardubický kraj na tom není tak špatně.

Závěr má určitou myšlenku, která by měla být čtenáři po přečtení jasná. V této části by měly být explicitně uvedeny odpovědi na vytyčené výzkumné otázky, resp. uvedeno, zda vstupní hypotézy byly potvrzeny či vyvráceny. Na závěr kapitoly může autor doporučit, jakým směrem by se v předmětné problematice mohly ubírat další návazné studie. V případě seminárních prací se závěr doporučuje v délce jedné strany. V rámci kvalifikačních prací se doporučuje, aby tato kapitola měla minimálně dvě strany.

3.8 Shrnutí (Summary)

Jedná se o zjednodušenou verzi předkládané práce, která slouží čtenáři k seznámení s nejdůležitějšími body práce v omezeném čase. Částečně kopíruje strukturu celé práce – teoretický rámec, metodika práce, interpretace výsledků. Text je možné členit na odstavce, neobsahuje však členění na podkapitoly. Je důležité, aby shrnutí obsahovalo jen ty myšlenky, které jsou nezbytně nutné k pochopení smyslu předkládané práce. Zpravidla se neuvádí číselné výsledky nebo výčty průměrů jednotlivých ukazatelů, ale přechází se k slovnímu konstatování – rozdíl mezi hlavními skupinami, odchylky od normálu, nebo kolísání výsledku na hladině významnosti. Rovněž kapitola neobsahuje citace a tabulkové, obrázkové, nebo jiné grafické materiály.

Doporučuje se, aby byl souhrn v kvalifikačních pracích v rozsahu 1 až 2 stran. Je zažitou praxí, že se uvádí jenom anglická verze této kapitoly. Není proto nezbytné, aby vedle sebe existovaly dvě kapitoly se stejným obsahem, byť v odlišném jazyce.

3.9 Seznam literatury

Čtenář (vedoucí/oponent) seminární nebo kvalifikační práce přihlíží i k počtu a typům použitých informačních zdrojů. Hodnotí se jejich relevance, kvalita a smysluplné použití v předkládané práci. Rovněž se přihlíží k dalším záležitostem jako např. poměr domácích a zahraničních zdrojů či aktuálnost použitých zdrojů. Soudobá odborná diskuse je vedena především v angličtině. Vědecké články v tomto jazyce by tak měly být první volbou pro získávání aktuálních informací a dat. Obecně se doporučuje, aby odborné články v seznamu literatury převažovaly, přičemž alespoň třetina z nich by měla být cizojazyčná.

Obzvláště v seminárních (ale také i v kvalifikačních) pracích je možné najít i zdroje, kterým je doporučeno se vyhybat. Jedná se především o citaci učebnic, skript, nebo přednášek vyučujících, které obsahují shrnutí pro potřeby studia. Nepřináší však nové originální příspěvky do vědecké oblasti. Dále také populárně naučné texty, které mohou sloužit k přiblížení celé problematiky. Není možné je však pokládat za relevantní zdroj. Posledním neduhem je citování webu Wikipedie. Prakticky se jedná o elektronickou učebnici, která podobně jako výše zmíněná skripta, nepřináší nové poznatky, navíc nelze identifikovat autory jednotlivých textů. Pokud je ale informace natolik důležitá pro pochopení psaného textu, Wikipedie sama důsledně využívá citační aparát. Proto je možné všechny informace ověřit přímo z primárního zdroje.

Seznam literatury je vytvářen primárně abecedně dle příjmení prvního autora a sekundárně chronologicky. Citačnímu aparátu a plagiátorství je v tomto manuálu věnována samostatná kapitola.

3.10 Vázané a volné přílohy

Materiály, se kterými se autor při zpracování práce potýká, mají často rozsáhlý charakter. Jedná se především o datové soubory a databáze, které jsou ve výzkumu sice zjednodušeny, avšak v některých případech je jejich obsah nadále rozsáhlý. Aby takové výstupy nebyly součástí strukturovaného textu, umísťují se do příloh.

Zpravidla se přílohy nezapočítávají do rozsahu práce a jejich stránky se nečíslovají. Přílohy se vkládají na konec textu, za stránku, která obsahuje jejich seznam obsahující název, přílohy, pořadí a také průběžné číslování. Rozlišuje se mezi přílohou vázanou a volnou. Vázaná příloha je pevnou součástí vazby práce. Volná příloha je samostatná složka nebo soubor dokumentů, tabulek, grafů a dat, které není možné umístit do textového dokumentu. Pokud je práce odevzdávána v elektronické podobě, jsou jako „vázané“ přílohy označeny přílohy umístěné přímo v souboru obsahujícím text práce, jako „volné“ přílohy v dalších souborech.

Nejčastějšími přílohami kvalifikačních prací jsou fotografie, rozsáhlé tabulky, grafy, velkoformátové mapové výstupy, postery, plná znění dotazníků, náhledy webových stránek pro sběr dat, ukázky přeepsaného rozhovoru, myšlenkové mapy a podobně.

Přílohy nejsou nezbytnou součástí kvalifikační práce. Doporučuje se konzultace s vedoucím práce, zda je vhodné vybrané prvky umístit do textu, nebo do příloh.

4. Formální stránka práce

Formální úprava je podobně jako obsahová část jedním z hodnocených kritérií seminárních či kvalifikačních prací. Jedná se nejen o gramatickou stránku textu, ale také o jeho typografickou úpravu, dodržení zadaného rozsahu práce, grafickou stránku tabulek a obrázků a zahrnuje také správnou formu citací.

Tvorba prací probíhá v různých textových editorech, navíc často v odlišných verzích nebo nastaveních. V takovém případě není zaručeno kvalitní otevření dokumentu na jiném počítači. Především může dojít k změnám v rozvržení textu, grafiky, okrajů a podobně. Aby k takovým situacím nedocházelo, využívá se k odevzdávání prací formát dokumentu PDF (Portable Document Format). Většina textových editorů umožňuje při ukládání souboru vybrat tento formát. Prohlížeče souborů PDF jsou volně k dispozici a často jsou už přímou součástí webových prohlížečů.

4.1 Rozsah práce

Při zpracování kvalifikační práce je nutné dodržet rozsah práce. Rozumí se tím nejčastěji předepsaný počet znaků (včetně mezer), nebo počet slov. Do rozsahu kvalifikační práce se počítají všechny kapitoly, počínaje úvodem až po poslední slovo závěru. Nepočítá se tak bibliografický záznam, prohlášení, poděkování, obsah a seznam literatury.

Je doporučeno, aby studenti dodržovali stanovený rozsah, ať už se jedná o minimální nebo maximální počet znaků/slov. Pokud je potřebné rozsah práce překročit, doporučuje se konzultace s vedoucím práce, který dokáže zhodnotit, zda práce neobsahuje balastní informace, floskule, nebo příliš nepřekračuje vymezená témata či cíle. V takovém případě existuje možnost tyto části uschovat do příštích studijních let, ve kterých je možnost pokračování v tématu práce. Níže jsou uvedeny doporučené rozsahy kvalifikačních prací na katedře geografie:

- bakalářská práce: 5 000–8 000 slov,
- diplomová práce: 15 000–20 000 slov.

V kontextu bakalářských prací stanovený rozsah 5–8 tisíc slov odpovídá přibližně 20–30 normostranám textu. Ve skutečnosti však práce díky formálním náležitostem a zejména grafickým prvkům (obrázky a tabulky) nabude o dalších přibližně 15 stran (závisí na specifikách práce). U diplomových prací stanovený rozsah 15–20 tisíc slov představuje přibližně 50–70 normostran textu, ke kterým je potřeba ještě přičíst zhruba 15–20 stran formálních náležitostí a grafických prvků.

Obdobným případem jsou i seminární práce. Vyučující stanoví rozsah práce, který je nezbytné dodržet. Tendence studentů jsou rozsah práce nedodržet, někteří text zkracují, častěji však rozsah extrémně překračují. V obou případech se může tato skutečnost přetavit do hodnocení, protože se jedná o nedodržení stanovených pravidel. Ve druhém zmiňovaném případě proto platí staré úsloví: někdy méně znamená více.

4.2 Typografická úprava

Stránky seminární a kvalifikační práce se z hlediska velikosti standardně tvoří ve formátu A4. Okraje dokumentu jsou zpravidla nastaveny na tištěnou verzi. Od roku 2022 se na Katedře geografie UP nevyžaduje tištěná verze kvalifikační práce. Je proto doporučeno, aby všechny okraje stránky měly shodný rozměr 2,5 cm. V případě tisku (pro vlastní potřebu) je vhodnější vnitřní okraj široký 3,5 cm.

Volba fontu (rodiny) písma je zcela na autorově výběru. Doporučuje se volit patkové písmo, např. Times New Roman, ve velikosti 11–12 b. a řádkování 1. Je však možné využít i jiné druhy jak patkového, tak bezpatkového písma, je však třeba mít na paměti, že bezpatkové písmo není příliš

vhodné pro základní text práce. Nedoporučuje se využívat fonty grafické, nebo jiné hůře čitelné fonty, např. Comic Sans MS, Freestyle Script apod. Font by měl být napříč prací stejný a nemělo by docházet k jeho obměnám, pokud si to charakter kapitoly nebo grafiky nevyžaduje.

Celý text práce je zarovnán tzv. do bloku. Vizuálně tak působí souvisle, uspořádaně a přehledně. Text se rovněž člení do odstavců, které začínají odsazením, nebo vynecháním jednoho řádku. Odstavec má nejen formátovací funkci, ale je také významovou jednotkou textu. Pokud na sebe části textu významově navazují, není třeba jej členit do odstavců. Doporučuje se využívat přiměřeně odpovídající formulace propojujícího charakteru. Text tak bude mít logickou, resp. chronologickou návaznost.

Jako každá publikace, tak i seminární nebo kvalifikační práce by měla, z důvodu jednodušší orientace, obsahovat číslování stran. To začíná první – titulní – stranou, ale čísla se ve spodní části stránky zobrazují až od kapitoly Úvod. Doporučuje se zachovat číslování stran tak, aby stránkování práce odpovídalo stránkování souboru PDF. Číslování následně končí poslední stranou v seznamu literatury. Jak bylo už dříve zmíněno, stránky s vázanými přílohami se nečíslují. Číslo stránky může být zarovnáno na střed, nebo na vnější stranu listu. Doporučuje se vyhýbat ornamentálním nebo jinak graficky doplněným formám číslování.

V této kapitole je taktéž vhodné připomenout členění textu do kapitol. Jak bylo zmíněno, doporučuje se členění maximálně do tří úrovní. Současně je doporučeno, aby v případě členění kapitoly byla tato rozdělena vždy na minimálně dvě podkapitoly (nemá valný smysl členit kapitolu na jednu podkapitolu). Velikost písma je zpravidla dána úrovní nadpisu. V této souvislosti může být vhodné použít tučné písmo. Je důležité připomenout, že kapitoly s nejvyšší úrovní začínají vždy na nové straně.

V Tab. 1 je uvedeno několik základních typografických pravidel, která vycházejí z gramatické a stylistické stránky jazyka. Tento manuál však neuvádí všechna typografická pravidla, jelikož autoři předpokládají všeobecnou znalost českého jazyka v rozsahu střední školy s maturitou. Zároveň není předmětem tohoto manuálu opakovat pravidla českého jazyka. Pokud si autor práce není jistý, doporučuje se využít knižní nebo elektronické publikace, či webové stránky Ústavu pro jazyk český, nebo jiných renomovaných a ověřených zdrojů.

Tab. 1: Příklady vybraných typografických pravidel

mezera	10 % (deset procent) vs. 10% (desetiprocentní), 10,0 °C, 10°
	45 ha; 12 W; 753 Kč; -7 °C
	28. 8. 2024
	49°35'34" s. š., 17°15'49" v. d.
spojovník	Brno-venkov; Frýdek-Místek
pomlčka	linka Olomouc–Litovel; 1939–1945
	linka Moravský Beroun – Velká Bystřice
čísla	zaokrouhlování maximálně na dvě desetinná místa, pokud není stanoveno jinak desetinná čárka (nikoliv tečka)

Zdroj: vlastní zpracování

4.3 Grafické prvky

Většina prací, jak seminárních, tak kvalifikačních, obsahuje grafické prvky. Ty čtenáři často dopomáhají k lepší orientaci v údajích, postupu nebo neznámém prostoru. V geografii se nejčastěji setkáváme s tabulkami, grafy, mapami, fotografiemi a schémata. Rozlišeny jsou však jenom dva popisy, které se doporučuje používat:

- **Obr.** (obrázek = fotografie, graf, schéma, mapa atp.),
- **Tab.** (tabulka).

Obě varianty se vyznačují specifickými pravidly popisu. V případě tabulky se uvádí její nadpis (nad tabulku), který by měl být natolik výstižný, aby z něj byly jasné prostorové, věcné a časové aspekty zachycených údajů. V případě obrázků se uvádí jejich popis (pod obrázek), který by měl obsahovat stejně výstižné informace jako nadpis tabulky. U každého grafického prvku musí být zároveň uveden jeho zdroj. Pokud se jedná o vlastní návrh, uvádí se „vlastní zpracování“, pokud se jedná o vlastní fotografii, obvykle se uvádí jméno fotografa a datum pořízení snímku.

V případě tabulek a grafů se nedoporučuje zdvojit informace. Autorovi by mělo být známo, které informace je vhodné vizualizovat graficky, a které formou tabulky.

Nejenže je potřebné grafické prvky řádně citovat, resp. uvádět zdroje informací, zároveň je potřebné, aby každý grafický prvek, který se v práci nachází, byl okomentován v textu, včetně uvedení odkazu na daný grafický prvek. Nedoporučuje se uvádět grafické výstupy, které nejsou v textu okomentovány, jelikož se ztrácí autorem zamýšlená výpovědní hodnota.

Tab. 2: Pětileté mezioborové srovnání přepravených cestujících v ČR mezi roky 2000 a 2019 (mil. osob)

způsob dopravy	2000	2005	2010	2015	2019
ZED	174,1	180,3	164,8	176,6	193,8
AUD	451,0	288,3	381,2	350,9	354,7
LED	3,5	6,3	7,5	5,4	6,9
VVD	.	1,1	0,9	0,9	–
MHD	2 320,5	2 268,9	2 260,3	2 146,3	2 231,2
IAD*	1 976,0	2 130,0	1 970,0	2 175,4	2 616,6
celkem	4 925,1	4 974,9	4 784,7	4 855,5	5 404,2

Zdroj: Ministerstvo dopravy ČR, 2020; vlastní zpracování

Pozn.: ZED – železniční doprava, AUD – autobusová doprava, LED – letecká doprava, VVD – vnitrozemská vodní doprava (rekreační přeprava osob), MHD – městská hromadná doprava, IAD – individuální automobilová doprava (* jedná se o odborný odhad)

Prezentovaná Tab. 2 umožňuje připomenout další pravidla, kterými se tvorba tabulek v této souvislosti nabízí k připomenutí.

- textové informace jsou zarovnány vlevo, resp. tak, aby byla první písmena pod sebou,
- číselné informace jsou zarovnány vpravo, resp. pozičně (jednotky pod jednotky, desítky pod desítky ...),
- všechna čísla ve sloupci mají stejný počet desetinných míst,
- roky je možné psát se zarovnáním na střed tabulky,
- doporučuje se jednoduchý, černobílý vzhled se silnějším orámováním,
- popisy řádků a sloupců jsou odděleny silnější čarou,
- sumární hodnoty je možné zvýraznit tučně,
- tečka (.) znamená, že informace není dostupná; nespolehlivý zdroj,
- pomlčka (–) znamená, že jev se nevyskytuje / není možný / není definován (v naší modelové tabulce např. proto, že v daném roce nebylo možné rekreační vodní dopravu vůbec provozovat),
- nula (0) znamená, že jev má hodnotu rovnou po zaokrouhlení nule, jev nenastal (ale je možný),
- žádné pole tabulky by nemělo zůstat prázdné, tedy ani pole 1. řádku a 1. sloupce,
- tabulka má vedle dílčích údajů také součtový řádek, případně sloupec (údaje za celé území), pokud to dává smysl.

V některých případech, často z důvodu úspory místa, se v grafických prvcích používají různé zkratky. Na vysvětlení všech použitých zkratek se používá poznámka pod tabulkou nebo obrázkem. Rovněž je možné tabulku doplnit o drobné komentáře, které není potřeba vyjadřovat v textu, ale čtenáři nebudou zatajeny.

Interpretace zpracovaných dat je nejdůležitější částí celé písemné práce. Autor popisuje rozdíly a změny hodnot (situací) v prostoru a čase, identifikuje příčiny a propojuje možné souvislosti.

Není nezbytné věnovat pozornost každé hodnotě, která se v tabulce nachází. Je potřebné slovně zhodnotit nejvýraznější příklady – maximální a minimální hodnoty, extrémní případy, dlouhodobou stagnaci, progresivní nebo recesivní trendy. Následně, tak jak bylo psáno výše, je potřebné ukotvit data v geografických souvislostech.

Častou chybou při interpretaci dat z tabulek a grafů je neznalost rozdílu mezi absolutními a relativními veličinami. Mezi absolutní veličiny patří např. počet obyvatel, rozloha, objem atd. Relativní veličinou se zase rozumí vztažení absolutní veličiny např. na 1000 obyvatel, na km², na %, atd. Další častou chybou je interpretace relativních dat vyjádřených v procentech. Tab. 3 prezentuje procentuální hodnoty, jejichž správná interpretace je následující:

V roce 2000 se z města X do zaměstnání přepravovalo 44,1 % osob autem. O dvacet let později došlo k nárůstu o 8,4 procentních bodů ve stejné kategorii. Nejnižší podíl osob přepravených autobusem byl zaznamenán v roce 2020, kdy došlo, oproti předcházejícímu zkoumanému období, k poklesu o 18,6 procentních bodů.

Z výše uvedeného textu plyne, že ke srovnání procentuálních údajů jedné kategorie v časové řadě, se užívá procentní bod (p. b.).

Tab. 3: Způsoby dopravy osob do zaměstnání v městě X v letech 2000–2020 (%)

dopravní prostředek	2000	2005	2010	2015	2020
Auto	44,1	45,6	46,2	44,7	52,5
Autobus	52,4	50,1	47,8	48,0	29,4
Ostatní	3,5	4,3	6,0	7,3	18,1

Zdroj: Město X, 2021; vlastní zpracování

V případě kategorie obrázků se doporučuje zarovnání popisu na střed a uvedení zdroje do závorek pod popisem. Obrázek by měl mít dostatečnou kvalitu, dobrou čitelnost a logické, či chronologické uspořádání, aby jeho výpovědní hodnota nebyla snižována. Vzhled grafů, schémat a kartogramů by měl být jednotný a neměl by působit rušivě, tj. barvy by měly být okem rozlišitelné a zároveň dodržovat existující pravidla, zejména ta kartografická. Důležité je také v rámci práce dodržení stálého významu barev (např. v sérii grafů a na přiložené mapě by měli být např. zaměstnání v průmyslu prezentováni vždy stejnou barvou). Nedoporučuje se proto používat funkci PrintScreen, ale obrázek exportovat přímo z editoru, programu nebo webové lokace. Minimálním standardem pro tisk je 300 DPI. V případě elektronické verze 150–300 DPI. S vyšší kvalitou grafických výstupů dochází také k navyšování velikosti výsledného souboru. Je proto doporučeno nevkládat rastrové grafické výstupy ve vysoké kvalitě přímo do souboru práce. Pokud je takový výstup nedílnou součástí práce, je vhodné ho umístit jako volnou přílohu.

Vytváření grafů je také spojeno s jejich nastavením. Designová a grafická stránka by neměla být upřednostněna před funkčností a čitelností grafů. Pro lepší čitelnost se doporučuje využívat pomocné čáry, popisky os a ve specifických případech také popisky vrcholů křivek. Důrazně se nedoporučuje využívat grafy s 3D efektem. Původní (defaultní) nastavení grafů obsahuje také jejich nadpis. Není vhodné uvádět nadpis grafu přímo do grafického prvku, když zároveň musí mít obrázek popis. Autor práce by měl mít na paměti, že některé výsledky je vhodnější popsat slovně a není nutné k nim vytvářet grafiku. V případě, že v dotazníkovém šetření odpovědělo na otázku 30 % respondentů kladně a 70 % záporně, je lepší tuto informaci uvést v jedné větě, jelikož případná grafika bude zbytečná práce navíc. Zároveň se doporučuje, aby se stejné informace nezobrazovaly v práci jak tabulkou, tak grafem.

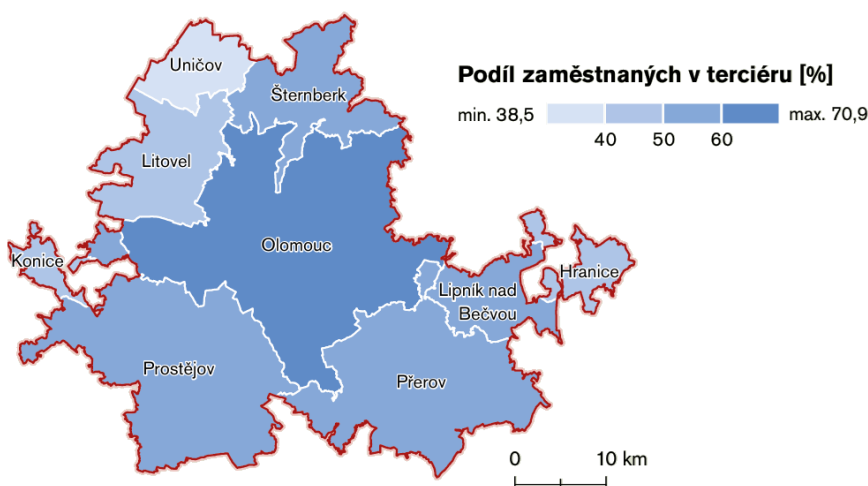
4.4 Mapa

Mapové výstupy jsou specifickým obsahem zejména geografických prací. Pokud existuje ukazatel, který je výstupem práce, a je možné ho prostorově znázornit, mapový výstup by v takovém případě neměl v práci chybět. V případě specifických ukazatelů se jedná o cennou součást práce, která

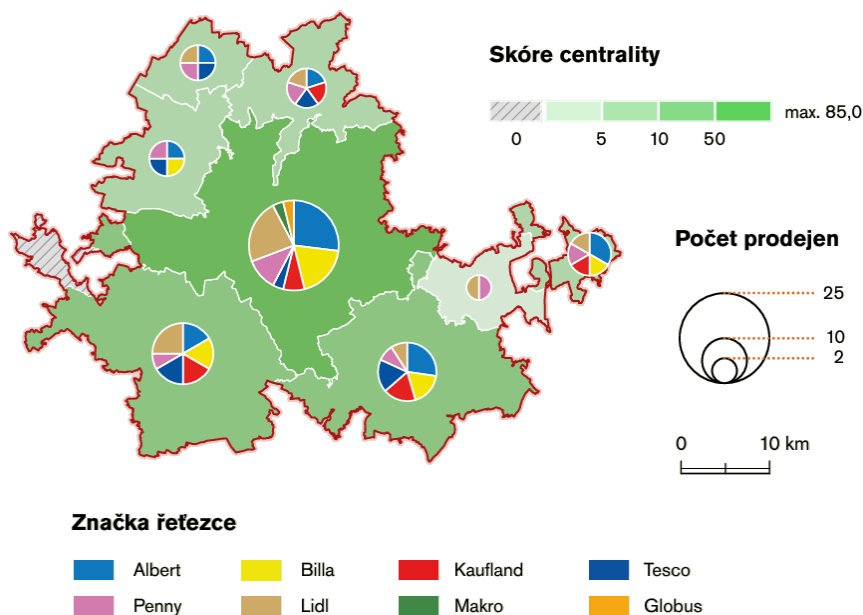
se pozitivně hodnotí jako autorský vklad. Při zpracování kvalifikačních prací by už autorům měly být kartografické zásady známy. Avšak několik málo řádků bude věnováno také této důležité součásti geografických prací.

V kartografii se rozlišuje několik různých druhů map. Mezi nepoužívanější druhy patří ortofotomapa, kartogram, kartodiagram nebo např. turistická mapa. Zásadní rozdíl mezi kartogramem a kartodiagramem je v typu dat a jejich způsobu vizualizace. Zatímco kartogram znázorňuje relativní data, v kartodiagramu je možné vizualizovat absolutní hodnoty. Podkladem kartodiagramu přitom může být kartogram, nebo jiný vhodný mapový podklad. Níže představené dva obrázky (Obr. 2 a 3) tak zobrazují obě zmíněné varianty spolu s povinnými, nebo doporučenými kompozičními prvky mapy.

Pokud je mapa přímou součástí textu, tak (obdobně jako v případě grafů) není žádoucí do mapy vkládat název a tiráž mapy. Stačí mapu formálně popsat jako obrázek. V případě, že se jedná o volnou přílohu, resp. samostatně stojící mapu (mimo text práce), měla by mapa podle platných zvyklostí obsahovat jak název, tak tiráž. Opět platí, že veškeré zdroje dat, by měly být uvedené v závorce pod obrázkem (případně v tiráži) a také v závěrečném seznamu všech použitých zdrojů.

Obr. 2: Podíl zaměstnaných v terciéru ve vymezených oblastech Olomoucké aglomerace v roce 2021
(Zdroj: Atlas Olomoucké aglomerace II., 2023)

Obr. 3: Skóre centrality a počet vybraných potravinových řetězců ve vymezených územích Olomoucké aglomerace v roce 2021
(Zdroj: Atlas Olomoucké aglomerace II., 2023)

5. Citace a plagiátorství

Odborná literatura se vyznačuje strohostí a striktním využíváním odborného stylu psaní. Jedním ze základních prvků tohoto stylu je také citování zdrojů dat a použité literatury. I proto je používání citačního aparátu jedním z kritérií hodnocení všech akademických prací. Citační aparát může mít různou podobu, jejíž forma se liší v závislosti na požadavcích jednotlivých kateder, fakult, univerzit či vydavatelství vědeckých časopisů. Obecně však platí, že je autor povinen v rámci celé práce dodržet jednu variantu citačního stylu. Používání různých citačních stylů v jedné práci se považuje za hrubý formální nedostatek.

Celý citační aparát se skládá ze dvou částí – průběžných citací v textu a seznamu použitých zdrojů na konci práce.

Na katedře geografie, stejně tak jak v mnoha geografických pracích, je v rámci průběžných citací využíván především Harvardský citační úzus (APA), který má několik variant. V textu se citace uvádějí následujícím způsobem:

Maloobchodní síti se zabývá Obchodník (1993).

nebo

Maloobchodní síti se zabývá OBCHODNÍK (1993).

Základním způsobem citování je parafrázování textu citovaného autora. Nejedná se o přímou doslovnou citaci, ale o reprodukci autorových myšlenek, údajů nebo hodnocení (tak říkájíc „vlastními slovy“).

Brejlovec (1979) uvádí, že produkce nových lokomotiv přispěla k růstu objemu přepraveného nákladu po železnici. S tím souhlasí i Rosnička (1996), avšak připomíná nedostatečné investice do rekonstrukce zejména lokálních tratí.

Pokud je myšlenka z díla citována doslovně, je pravidlem uvést i číslo strany, kde se předmětná myšlenka nachází. Přímou citovaný text se na rozdíl od parafrázovaného textu píše kurzívou a uvádí se do uvozovek (viz níže uvedený příklad).

„Tradiční demografické a ekonomické ukazatele jsou pro tyto potřeby dostatečně komplexní, poskytují významné informace i pro oblasti společenské praxe a veřejné správy.“ (Jeřábek et al., 2021, s. 424).

Doslovné citace se používají spíše výjimečně, hlavně v případech, kdy jsou citovány naprosto originální názory nebo kdy hrozí, že by byl parafrázováním narušen smysl citované myšlenky. Nepřípustné je doslovné citování delších pasáží cizích textů – zejména v případech, kdy nejde o texty nějak myšlenkově obtížné. Takové případy by určitě nebyly vnímány jako projev sečtěllosti, ale spíše se považují za doklad formulační lenosti.

Výše uvedený příklad zároveň odpovídá na otázku citace prací, které mají víc než jednoho autora. Platí, že v případě tří a více autorů se v textu uvede pouze příjmení prvního z nich a ostatní jména jsou nahrazena buď českou zkratkou *a kol.* nebo latinskou zkratkou *et al.* (z latinského *et alii*, tj. „a jiní“). To však neplatí v případě tvorby závěrečného seznamu použitých zdrojů. V této části je nezbytné, aby autor uvedl jména všech autorů citovaného díla.

V případě diplomových prací se autor může setkat s tzv. autocitací. Jedná se o citaci vlastních dříve publikovaných prací. Hlavním cílem autocitace je propojení mezi současným výzkumem autora a jeho předchozí prací. Lze ji použít k navázání na předchozí zjištění, posílení argumentů nebo prokázání kontinuity ve výzkumu. Etické užití autocitace vyžaduje, aby autoři citovali své dřívější práce pouze v případě, že jsou nezbytné pro podporu argumentace předkládaných výsledků. V případě, že se jedná o citaci bez zjevné návaznosti k novému textu, nebo v případě kvalifikačních prací na UP, kde míra obsahové podobnosti s předchozí prací překročí 50 %, je zneužití autocitace považováno za druh plagiátorství.

Pro úplnost je třeba zmínit také sekundární citaci. Tato citace se objevuje v případech, kdy je citováno dílo, které je v rámci jiné práce citováno, a autor jej chce použít ve své vlastní práci. Vždy se doporučuje dohledávat původní zdroje a sekundární citaci se, pokud je to možné, vyhýbat.

Frekventovanou součástí seminárních a kvalifikačních prací jsou také obrázky a tabulky. Výjimku tvoří teoreticky zaměřené práce, které nemusí grafickými prvky disponovat. Jak již bylo zmíněno v předcházející kapitole, každý grafický prvek musí mít uvedený svůj zdroj. V případě vlastního zpracování, nebo autorské fotografie, je potřebné tuto skutečnost rovněž uvést. V případě převzatých grafických prvků se uvádí zdroj dat, případně jméno autora, instituce, nebo jen v případech absolutní nouze webové lokality.

Častým neduhem, který se v písemných pracích vyskytuje, je citování elektronických encyklopedií, zejména pak Wikipedie. Elektronické encyklopedie slouží jako přehledný soupis informací, nejsou ale odbornými texty a nemohou být nikdy primárním zdrojem. Na základě svého citačního aparátu však často dokážou autory nasměrovat na ověřené zdroje informací. Někdy je ale možné najít grafický materiál, který je dostupný jenom na Wikipedii či jiných obdobných encyklopediích. V takovém případě je možné grafiku použít, přičemž je nutné ji korektně citovat. Zde se může autor setkat s různými jmény, přezdívkami nebo pseudonymy autorů článků. V takovém případě není možné dohledat, kdo se za daným pseudonymem skrývá, a proto se i takový formát jmen autorů uvádí. Názorným příkladem může být citace smyšleného grafického materiálu z elektronické encyklopedie:

Zdroj: Alibaba123 (2014)

Je třeba mít na paměti, že podobná citace, jakkoliv je formálně korektní, nestaví autora právě do příznivého světla a vzbuzuje vždy pochyby o způsobu jeho práce.

5.1 Závěrečný seznam použitých zdrojů

Seznam použitých zdrojů má významnou funkci, která čtenáře odkazuje na celé dílo, kde je možné dohledat další, podrobnější informace. Platí, že vše, co je průběžně citováno v textu práce, musí být uvedeno v závěrečném seznamu zdrojů a opačně. Seznam literatury je řazen abecedně dle příjmení autorů a sekundárně chronologicky. Příklad primárního i sekundárního řazení (citace stylu APA) je uveden níže. V případě chronologického řazení může dojít k situaci, kdy autor ve stejný rok publikoval několik odborných textů. Příklad níže takovou situaci názorně vysvětluje. Níže uvedené citace jsou z důvodu přehlednosti očíslované. V případě seznamu použitých zdrojů v seminárních a kvalifikačních pracích není číslování potřebné.

1. Batista, F. (1999). Climate change in the regions of Europa. *Climeteo* 29(2), 132–241.
2. Curry, R. H. (2018a). *What is climate change?* Taurus, Royal Academy.
3. Curry, R. H. (2018b). Climate change: evidence and causes. *Weather Impact* 22(5), 24–30.
4. Demek, J. (1996). Catastrophic implications of global climatic change in the cold regions of Euroasia. *GeoJournal* 38(3), 141–250.
5. Foukal, D., Studený, J., Borová, K. & Rafaj, K. (2016). Socialistické komíny jako symbol ekonomického růstu a klimatické recese. *Meteorologie a klimatologie* 56(4), 44–56.
6. Hnědý, L. (2004). Chemické složení atmosféry. In: J. Klásková & M. Drápal (Eds.), *Atmosféra* (pp. 67–89). Istropolitanum.
7. KRMAP (2004). *Plán péče o Krkonošský národní park a jeho ochranné pásmo*. URL: <https://old.krnap.cz/krnap-a-jeho-ochranne-pasmo/>.

Každá z výše uvedených citací má v tomto krátkém seznamu svůj význam. Ačkoli se mohou zdát stejné, jedná se o zápisy děl z různých typů zdrojů. V příkladech 1, 3, 4 a 5 se jedná o standardní zápis zdroje, který pochází z odborného periodika. Pro vyhledávání odborných článků je možno využít speciální databázové vyhledávače (Scholar, Ebsco, ResearchGate atd.), které odkazují na konkrétní článek. Je vhodné připomenout, že v seznamu zdrojů je potřeba jej uvést jako standardní článek odborného periodika, ne jako internetový zdroj s odkazem na databázový vyhledávač. Příklad 2 reprezentuje citační zápis knihy, nebo monografie. Zároveň s příkladem 3 demonstruje zápis děl jednoho autora ve stejný rok. Aby bylo možné díla v průběžných citacích rozlišit, využívá se zápis malého písmena abecedy za rok publikace (např. Jak uvádí Curry (2018a), klimatická změna

představuje...). Příklad 5 poukazuje na uvedení jmen všech autorů daného článku. Příklad 6 demonstruje zápis kapitoly v knize. Nakonec příklad 7 je ukázkou citace internetových zdrojů. Na tomto místě je vhodné připomenout, že internetové zdroje není nutno vymezovat jako zvláštní kategorii v seznamu literatury.

Do seznamu použitých zdrojů jsou řazeny i zdroje jakýchkoliv dat, případně webové stránky, na kterých se citovaná informace nachází. Vhodnou připomínkou je, že používání dat nebo mapových vrstev, podléhá licenčním podmínkám, které jsou součástí stránky nebo předmětného balíčku. V některých případech autor, společnost nebo instituce vyžaduje přesnou formu citace díla. Takovým příkladem je digitální geografická databáze ArcČR 500 ve verzi 3.3, u které autorská společnost v licenčních podmínkách (čl. 2) vyžaduje specifickou citaci díla při použití a publikaci dat.

V geografii je nejčastější citování podle stylu APA, ve společenských vědách je poměrně často využíváno i citační normy ISO 690, se kterým se také setkáte v materiálech knihovny UP v Olomouci. Různé citační styly jsou vzájemně zaměnitelné, je ale třeba mít na paměti, že je naprosto nepřijatelné je v rámci jedné práce kombinovat. V případě jakýchkoliv nejasností v citačním aparátu lze doporučit k prostudování pravidla citačního stylu APA nebo českou citační normu ČSN ISO 690:2022, která definuje, jak korektně citovat použité zdroje. V tomto ohledu mohou být také užitečné různé citační manažery (viz např. přehled na webu <https://ezdroje.upol.cz/citace/> nebo přímo <https://www.zotero.org/>).

5.2 Plagiátorství

Poměrně častým problémem, zejména seminárních, ale bohužel také kvalifikačních prací, je nesprávné, nebo absentující citování použitých zdrojů. Plagiátorství se autor dopouští, jestliže myšlenky jiných autorů v textu předkládá jako své, a řádně necituje původní zdroje. Přitom není rozhodující, jestli je důvodem vzniku plagiátu autorova snaha podvádět, nebo (jen) jeho neznalost správných postupů citování, neznalost v tomto případě rozhodně neomlouvá! Originalita každé odevzdané práce je automaticky přezkoumávána softwarem.

Je důležité zmínit také existenci Studijního a zkušebního řádu Univerzity Palackého v Olomouci, který uvádí, že při zpracování závěrečné či jiné písemné práce je zjištěné plagiátorství disciplinárním přestupkem. V takovém případě je situace řešena disciplinární (případně etickou) komisí příslušné fakulty a v závažných případech může vést k předčasnému ukončení studia.

V současnosti je velmi diskutovaným tématem využívání generativních modelů tzv. umělé inteligence (AI) při zpracování písemných prací. Lze obecně doporučit, aby studenti tento způsob získávání informací využívali k inspiraci, ale současně se, pokud možno, vyhýbali kopírování vygenerovaných textů. V případě využití těchto generativních modelů je vhodné se modelu zeptat na informační zdroje, které jej vedly k vygenerování daného textu, a současně je potřeba tyto zdroje v textu seminární či kvalifikační práce přiznat a řádně citovat. I tady však musíme být obezřetní a všechny uvedené zdroje ověřit. V některých případech totiž tyto modely tzv. „halucinují“, a mohou vytvářet i neexistující odkazy (citace) na odborné zdroje (monografie, časopisy). V případě, že generativní model nedokáže dodat původní primární zdroj informací, i tak je potřeba pomocí citačního aparátu přiznat, že se nejedná o vlastní myšlenku, nýbrž jde o parafrázi informací z nějakého konkrétního generativního modelu. Zkušený pedagog (vycházejíc ze systematického pozorování studenta) a profesionál ve svém oboru, často dokáže odhalit, jestli je práce sepsána studentem či nikoliv.

Doporučení k užívání generativních modelů AI na Univerzitě Palackého v Olomouci:

Veškeré systémy AI (generativní či jiné) na UP je třeba využívat tak, aby byly dodrženy etické principy UP definované Etickým kodexem zaměstnanců a studentů UP, a to následovně:

- a) Umělou inteligenci je třeba používat smysluplně a zodpovědně – tak, aby nám sloužila jako nástroj, pomocí kterého budeme zlepšovat naše znalosti a dovednosti či zefektivňovat pedagogickou a vědeckovýzkumnou činnost na UP. To znamená využití AI jako studijního, manažerského a administrativního a edičního nástroje, nikoliv jako plnou náhradu tvůrčí činnosti. Nedoporučuje se tedy používat nástroje generativní AI k formulaci vlastního textu, tj. údajného vlastního tvrzení autora, či jeho závěrů, argumentů apod.

- b) AI nesmí být zneužívána k plagiování. V odborných textech a další tvůrčí činnosti včetně uměleckých výstupů je využití generativní AI nutné deklarovat.
- c) Pracovníci ani studenti se nesmí vydávat za autory textů ani dalších tvůrčích výstupů vygenerovaných s pomocí AI.
- d) AI nesmí být zneužívána k úmyslnému zkreslování výsledků vědy a výzkumu (např. účelová modifikace a falzifikace dat).
- e) AI nesmí být zneužívána k tvorbě a šíření nepravdivých informací.
- f) Veškeré výstupy generované AI je třeba ověřit.
- g) Odpovědnost nese vždy člověk, který AI tímto způsobem zneužije.

Příloha 1 - Přehled nejčastějších zdrojů a příkladů citací v seminárních a kvalifikačních pracích

Zdroj	Citace (APA)
Časopis	Batista, F. (1999). Climate change in the regions of Europa. <i>Climeteo</i> 29(2), 132–241.
Časopis (víc autorů)	Foukal, D., Studený, J., Borová, K. & Rafaj, K. (2016). Socialistické komíny jako symbol ekonomického růstu a klimatické recese. <i>Meteorologie a klimatologie</i> 56(4), 44–56. https://doi.org/10.5507/mk.2016.56.044 .
Kniha	Curry, R. H. (2018a). <i>What is climate change?</i> Taurus, Royal Academy.
Kniha (víc autorů, druhé vydání)	Strašidlo, P., Hájková, R. & Mořic, V. (2018). <i>Modelování prostorových interakcí</i> . (2nd ed.). Karmit.
Kapitola v knize	Hnědý, L. (2004). Chemické složení atmosféry. In: J. Klásková & M. Drápal (Eds.), <i>Atmosféra</i> (pp. 67–89). Istropolitanum.
Internetový zdroj	KRNAP (2004). <i>Plán péče o Krkonošský národní park a jeho ochranné pásmo</i> . URL: https://old.krnep.cz/krnap-a-jeho-ochranne-pasmo/ .
Ústní sdělení	Rozhovor s Gabrielem Letenským vedl Martin Argus, 29. 2. 2009.
Film	Forman, M. (Director). (1984). <i>Amadeus</i> [Film; DVD]. Orion Pictures.

Zdroj: vlastní zpracování

Příloha 2 - Přehled nejčastějších zdrojů a příkladů citací v seminárních a kvalifikačních pracích

Zdroj	Citace (ČSN ISO 690:2022)
Časopis	BATISTA, Philippe, 1999. Climate change in the regions of Europa. <i>Climeteo</i> . Roč. 29, č. 2, s. 132–241. ISSN 0042-7XYZ.
Časopis (víc autorů)	FOUKAL, David; STUDENÝ, Jonatán; BORO VÁ, Katerina a RAFAJ, Koloman, 2016. Socialistické komíny jako symbol ekonomického růstu a klimatické recese. Online. <i>Meteorologie a klimatologie</i> . Roč. 56, č. 4, s. 44–56. ISSN 1234-6789. Dostupné z https://doi.org/10.5507/mk.2016.56.044 . [cit. 2023-09-21].
Kniha	CURRY, Richard Henry, 2018. <i>What is climate change?</i> London: Taurus, Royal Academy. ISBN 978-0-8261-23XYZ-1.
Kniha (víc autorů, druhé vydání)	STRAŠIDLO, Petr; HÁJKOVÁ, Renata a MOŘIC, Vendelín, 2018. <i>Modelování prostorových interakcí</i> . 2. Brno: Karmit. ISBN 978-80-7XY7-3Z1-4.
Kapitola v knize	HNĚDÝ, Lukáš, 2004. Chemické složení atmosféry. In: KLÁSKOVÁ, Jana a DRÁPAL, Josef. <i>Atmosféra</i> . Zlín: Istropolitanum, s. 67–89. ISBN 978-0-1XYZ9-9.
Internetový zdroj	KRNAP, 2004. <i>Plán péče o Krkonošský národní park a jeho ochranné pásmo</i> . Online. Vrchlabí: Krkonošský národní park. Dostupné z: https://old.krnep.cz/krnap-a-jeho-ochranne-pasmo/ . [cit. 2016-08-23].
Ústní sdělení	LUKASOVÁ, Pavla, zdravotní sestra FN Olomouc [ústní sdělení]. Olomouc, 3.10.2019.
Film	<i>Amadeus</i> [DVD], 1984. Režie Miloš FORMAN. [Los Angeles]: Orion Pictures.

Zdroj: vlastní zpracování

© Katedra geografie, Přírodovědecká fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci, 2024

Editor: Adam Stražovec

Odborně přispěli: Miloš Fňukal, Petr Šimáček, Jindřich Frajer, Miroslav Vysoudil,
David Fiedor, Irena Smolová, Pavel Klapka, Martin Jurek, René Jirmus, Daniel Doležal